
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 351.74:316.653(477)

А.А. Бова,
кандидат соціологічних наук,
старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0003-1588-0250

**СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ:
ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМИ¹**

У публікації представлено основні результати опитувань громадської думки щодо ставлення населення України до поліції (міліції), зокрема, показники довіри до поліції, задоволеності її роботою, суб'єктивної оцінки діяльності поліції, контактів населення з поліцією. На підставі даних соціологічного опитування Центру Разумкова (2016 р.) виявлені відмінності у громадській думці стосовно оцінки роботи міської (районної) поліції серед різних соціально-демографічних груп.

Ключові слова: поліція, контакти з поліцією, оцінка діяльності поліції, довіра до поліції, соціологічне опитування.

В публикации представлены основные результаты опросов общественного мнения населения Украины относительно оценки деятельности полиции (милиции), в том числе в различных сферах, в частности, показатели доверия к полиции, удовлетворенности ее работой, контактов населения с полицией. На основании данных социологического опроса Центра Разумкова (2016 г.) выявлены различия в общественном мнении относительно оценки работы городской (районной) полиции среди различных социально-демографических групп.

Ключевые слова: полиция, контакты с полицией, оценка деятельности полиции, доверие к полиции, социологический опрос.

У 2015 році ухвалено Закон України “Про Національну поліцію” та розпочато широкомасштабну реформу правоохоронного органу. МВС перетворено на міністерство цивільного зразка, що спрямовує та координує діяльність центральних органів виконавчої влади – Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби, Адміністрації Державної прикордонної служби України. Ліквідовано самостійні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, державної автомобільної інспекції, транспортної та ветеринарної міліції.

У структурі Національної поліції запроваджено “кущовий” принцип: міжрегіональне підпорядкування отримали, зокрема, підрозділи внутрішньої безпеки, захисту економіки, кіберполіції, патрульної поліції та поліції охорони. Згодом, у 2017 році, запрацювала дорожня патрульна поліція, а у 2018 році анонсовано створення в структурі Нацполіції України Департаменту стратегічних розробок та аналізу, що займатиметься боротьбою з організованими групами та організаціями. Утворено підрозділ патрульної поліції, працівникам якого були надані сучасний автотранспорт, нагрудні відеореєстратори, планшети, відповідне екіпірування.

Відбулась зміна порядку та критеріїв добору кандидатів до лав поліції, що включає проходження тестів на оцінку рівня логічного й аналітичного мислення та

¹ Продовження в наступному номері.

професійних знань, медичне обстеження, перевірку рівня фізичної підготовки, тестування особистісних характеристик (результати психологічного тесту не впливають на рейтинг кандидата та мають рекомендаційний характер), спеціальну перевірку, співбесіду з постійними поліцейськими комісіями, які організовано в органах поліції як для забезпечення прозорого конкурсу, так і для просування поліцейських по службі. За участі громадськості пройшла переатестація колишніх працівників міліції. Змінилися і зовнішні атрибути правоохоронця – введено новий однострій та норми належності. Новації в діяльності МВС та поліції отримали підтримку з боку керівництва держави та широке висвітлення у ЗМІ (всеукраїнський проект “Моя нова поліція”), дістали жвавого обговорення у професійному середовищі працівників відомства.

Керівництвом міністерства неодноразово ставилася мета поновити довіру населення до правоохоронців. Колишня голова Національної поліції Хатія Деканоїдзе у концепції “100 днів якості Національної поліції України” 2016 року наголошувала на тому, що якість роботи територіальних та структурних підрозділів Національної поліції, а також їх керівників і рядових співробітників буде надаватися у тому числі з урахуванням результатів зовнішнього соціологічного опитування населення. Відповідно до положень Закону України “Про Національну поліцію України” рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції, який визначається соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 58 затверджено Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, що ґрунтується на результатах соціологічних досліджень, які мають проводитись на загальнодержавному й територіальному рівнях. Крім того, наказом МВС України від 30.01.2017 № 67 “Про затвердження Інструкції з організації та проведення перевірок службової діяльності органів (підрозділів) Національної поліції” при здійсненні перевірок структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональних і територіальних органів Національної поліції передбачено вивчення думки громадян щодо діяльності органу (підрозділу) поліції.

Зазначимо, що на заваді практичній реалізації ідеї оцінки ефективності діяльності поліції населенням стає як складність самої концепції вимірювання за допомогою громадської думки певних аспектів діяльності правоохоронного органу, подальшого впливу на фактори, що зумовлюють ту чи іншу точку зору, так і висока вартість збору емпіричної інформації [1, с. 16].

Одне з перших соціологічних опитувань, присвячених ставленню до міліції, проведене у 1990 році Інститутом соціології АН УРСР у м. Києві. Респондентам ставилися запитання щодо потенційного звернення до міліції у разі порушення їхніх прав, ймовірності розкриття злочину, що може бути вчиненим проти респондента, впевненості у законних або незаконних методах ведення слідства для отримання потрібних показів, поширеності хабарництва в МВС, іміджу міліціонера у масовій свідомості, престижу професії, ставлення до застосування фізичного впливу та засобів примусу міліціонером у різних ситуаціях тощо.

Останнім часом в Україні проведено низку соціологічних опитувань на загальнодержавному та регіональному рівнях, безпосередньо присвячених ставленню населення до поліції (міліції): “Ставлення населення до діяльності МВС” (Київський міжнародний інститут соціології, 2009 р.), п’ятий раунд Європейського соціального дослідження (Європейська дослідницька фундація, 2010 р.), “Правоохоронні органи України: довіра та оцінки населення, проблеми внутрішньої безпеки та готовність до співпраці” (соціологічна група “Рейтинг”, 2012 р.), “Оцінка діяльності міліції за допомогою громадської думки” (Харківський інститут соціальних досліджень, 2012 р.), “Ставлення до патрульної поліції в Києві” (Соціологічна група “Рейтинг”, 2015 р.) “Оцінка діяльності поліції Харківщини очима громадян” (Харківський інститут

соціальних досліджень, 2016 р.), “Громадяни України про безпеку: особисту, національну та її складові” (Центр Разумкова, 2016 р.), “Ставлення населення до реформи поліції в Україні” (Kantar TNS, 2016 р. та 2017 р.). Протягом 2015–2017 років компанією Kantar TNS реалізовано низку опитувань інтернет-користувачів щодо оцінки діяльності нової патрульної служби, уявлень про чесність та принциповість нової поліції, а також перешкод, які їй заважають працювати, контактів з патрульними поліцейськими тощо.

Проблема ставлення населення України в цілому та окремих соціально-демографічних груп до поліції (міліції) висвітлювалася у працях Василя Поклада, Юлії Свеженцової, Ігоря Руценка, Дениса Кобзіна, Євгена Крапивіна та ін.

Мета статті полягає в аналізі основних тенденцій громадської думки щодо ставлення населення України до поліції та окремих факторів, що на нього впливають, ґрунтуючись на актуальних даних соціологічних опитувань, частина з яких має моніторинговий характер. Ставлення населення до поліції України розглядається нами через низку емпіричних індикаторів: довіру до поліції, оцінку її діяльності за певними сферами, задоволеність роботою поліції тощо.

Як свідчать результати всеукраїнських соціологічних опитувань, проведених Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова (вибіркова сукупність становить понад 2000 респондентів у травні 2013 року міліції тією чи іншою мірою довіряло 22,7 % респондентів, не довіряло – 70 % (баланс довіри – недовіри становив –47,3 %) [2, с. 44], у грудні 2014 року – довіряло 16,4 %, не довіряло – 74,2 % (баланс довіри – недовіри – –57,8 %). У грудні 2015 року поліції тією чи іншою мірою довіряло 11,5 %, не довіряло – 79,3 % (баланс довіри – недовіри – –67,8 %), у грудні 2016 року довіряло 22,9 %, не довіряло – 67,2 % (баланс довіри – недовіри – –44,3%), у грудні 2017 року довіряло – 21,7%, не довіряло – 67,5 % (баланс довіри – недовіри – –45,8 %) [3, с. 4–5].

Рівень довіри до підрозділу патрульної поліції спочатку зріс, а потім помітно знизився. Так, у грудні 2015 року новій патрульній поліції довіряло 44,3 %, не довіряло – 26,9 % (баланс довіри – недовіри був позитивним і становив +18 %). Водночас близько третини респондентів (29,4 %) не змогли визначитись з відповіддю на зазначене запитання. У грудні 2016 року патрульній поліції довіряло 45,8 %, а не довіряло – 40,7 % (баланс довіри – недовіри становив +5,1 %), у грудні 2017 року довіряло – 34,7 %, не довіряло – 53,5 % (баланс довіри – недовіри став від’ємним – –18,8 %) [3, с. 4–5].

У 2017 році суттєво вищі показники довіри населення до поліції зафіксовані у всеукраїнських соціологічних опитуваннях Центру Разумкова (обсяг вибіркової сукупності становив понад 2000 респондентів). Зокрема, частка осіб, які тією чи іншою мірою довіряли поліції, складала: у листопаді 2016 р. – 24,6 % (баланс довіри – недовіри становив – 38,9 %), а новій патрульній поліції – 43,9 % (перевага довіри над недовірою становила +6,5 %) [4, с. 3], у квітні 2017 р. – 33,7 % (–19,9 %) [5, с. 3]. У жовтні 2017 р. поліції довіряло 39,3 % (баланс довіри-недовіри склав – 6,9 %), а патрульній поліції – 40,9 % (баланс довіри-недовіри склав – 2,1%) [6, с. 3].

За даними вивчення громадської думки Київським міжнародним інститутом соціології у лютому 2012 року ($n = 2029$) міліції довіряло 15,5 %, не довіряло 62,9 % респондентів (баланс довіри – недовіри – –47,4 %) [7, с. 5], у грудні 2015 року ($n = 2022$) патрульній поліції довіряло 20,7 % населення, не довіряло – 35,1 % (баланс довіри – недовіри – –14,4 %), а Національній поліції (колишній міліції) довіряло 14,9 %, не довіряло 46,1 % опитаних (баланс довіри – недовіри – –31,2 %) [8]. У всеукраїнському соціологічному опитуванні, що проведене вказаною вище соціологічною агенцією у грудні 2016 року ($n = 2040$), зафіксовано такі результати: патрульній поліції довіряло 25,6 % респондентів, не довіряло – 41,7 % (різниця становила –16,1 %), Національній поліції (колишній міліції) довіряло – 22,9 %, не довіряло – 44 % опитаних (різниця –21,2 %) [9]. Згідно з даними Київського міжнародного інституту

соціології у грудні 2017 року ($n = 2039$) патрульній поліції довіряло вже 33,4 %, не довіряло – 32,7 % (баланс довіри – недовіри – 0,7 %), Національній поліції довіряло 31 %, не довіряло – 37,4 % респондентів (баланс довіри – недовіри – –6,4 %) [10, с. 13].

За результатами моніторингових опитувань населення України (вибіркова сукупність становить понад 2000 респондентів), що проводяться Центром “Соціальний моніторинг” та Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки та прогнозування НАН України, слід констатувати, що позитивний баланс довіри поліція мала у листопаді 2015 року, тобто на самому початку свого функціонування (таблиця 1) [11, с. 163]. Водночас частка тих, хто не визначився (23 %) з відповіддю, була найбільшою за аналізований період. Впродовж трьох років після початку реформ у системі органів МВС України поліції довіряло тією чи іншою мірою близько 40 % респондентів.

Таблиця 1

Динаміка довіри до поліції/міліції, %

	2005/12	2006/01	2006/09	2006/12	2007/03	2007/06	2007/07	2007/12	2008/12	2009/09	2009/12	2010/12	2011/03	2011/10	2012/03	2013/03	2013/09	2014/03	2014/08	2014/10	2014/12	2015/09	2015/11	2016/07	2016/12	2017/08	2017/12
Довіряють	35	37	33	31	31	27	32	35	22	28	26	25	26	21	24	26	26	21	20	27	22	20	40	42	37	42	24
Не довіряють	59	57	58	65	65	66	61	62	72	68	70	70	66	72	73	71	70	74	75	68	72	75	38	58	57	58	66
Важко відповісти	6	6	10	4	4	7	7	3	6	5	4	5	9	6	3	4	5	5	6	5	6	5	23	1	6	1	10
Баланс довіри – недовіри	-24	-20	-25	-34	-33	-39	-29	-27	-51	-40	-44	-45	-40	-51	-49	-45	-44	-53	-55	-41	-50	-55	2	-16	-20	-16	-41

Згідно з даними вивчення громадської думки “Ставлення населення до реформи поліції в Україні”, що було проведене компанією Kantar TNS серед мешканців дванадцяти міст України у вересні 2016 ($n = 1000$) та січні – березні 2017 року ($n = 1500$), констатується підвищення рівня довіри як до патрульної поліції (з 47,5 % до 53 %), так і до Національної поліції загалом (з 38,9 % до 43,5 %) [12, с. 3]. Переважна більшість респондентів, оцінюючи своєю обізнаністю щодо діяльності патрульної поліції, відзначила альтернативи “дещо чув(-ла), але нічого конкретного” (зазначену альтернативу зазначило у 2016 році – 32,7 %, а 2017 – 51,1 % респондентів) та “знаю у загальних рисах” (відповідно 40,1 % та 34,5 %), а відповідь “добре орієнтуюсь” обрало у 2016 та 2017 році відповідно лише 6,1 % та 3,1 % опитаних [12, с. 14].

Дані різних соціологічних опитувань за показниками довіри населення України до поліції не збігаються між собою. Різниця у показниках довіри до поліції може утворюватися через неоднакові формулювання запитання і шкали, а також підходи до формування вибіркової сукупності. Згідно з наведеними результатами соціологічних опитувань, розпочаті реформи призвели до певного підвищення рівня довіри населення до поліції. Зміни в МВС України були розпочаті зі створення служби патрульної поліції та широкого висвітлення цієї події у ЗМІ, що, імовірно, позначилося на громадській думці. Наскільки сталою буде така тенденція і чи не вичерпається кредит довіри громадян, згодом покаже час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Maslov A. Measuring the Performance of the Police: The Perspective of the Public // Public Safety Canada. 61 p. URL: <https://bit.ly/2NQpxcG> (дата звернення: 21.12.2017).
2. Золкіна М. Євромайдан: передумови масового протесту. Громадська думка. 2014. № 1(21). 14 с. URL: <http://bit.ly/2zOfdeI> (дата звернення: 30.08.2017).
3. Громадська думка, грудень-2017: виборчі рейтинги і рейтинги довіри. Прес-реліз Фонду “Демократичні Ініціативи”. 23 січня 2018 р. URL: <http://bit.ly/2DJ9H1C> (дата звернення: 28.01.2018).

4. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Результати соціологічного дослідження Центру Разумкова. Прес-реліз. 22 листопада 2016 р. 7 с. URL: <http://bit.ly/2yln2ap> (дата звернення: 24.10.2017).
5. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Результати соціологічного дослідження. Прес-реліз. 18 травня 2017 р. 5 с. URL: <http://bit.ly/2ykKsNd> (дата звернення: 24.10.2017).
6. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Результати соціологічного дослідження Центру Разумкова. Прес-реліз. 23 жовтня 2017. 5 с. URL: <http://bit.ly/2zuCXVz> (дата звернення: 24.10.2017).
7. *Паніотто В., Харченко Н.* Довіра соціальним інститутам. Результати соціологічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології. 2012. 8 с. URL: <http://bit.ly/2x0Uunl> (дата звернення: 24.10.2017).
8. *Новікова Л.* Довіра до соціальних інституцій та груп. Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології. 15 січня 2016 р. URL: <http://bit.ly/2hhCnSH> (дата звернення: 24.10.2017).
9. *Зленко С.* Довіра соціальним інституціям. Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології. 1 лютого 2017 р. URL: <http://bit.ly/2sW3lUZ> (дата звернення: 24.10.2017).
10. Українське суспільство за 25 років: динаміка деяких соціальних показників. До 25-річчя Київського міжнародного інституту соціології. Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології. 20 грудня 2017 р. URL: <http://bit.ly/2kXWmqR> (дата звернення: 21.12.2017).
11. *Балакірева О.М., Дмитрук Д.А.* Динаміка суспільно-політичних настроїв: грудень 2017 року. Український соціум. 2017. № 4. С. 145–167.
12. Ставлення населення до реформи поліції в Україні. Березень 2017. Результати дослідження IREX, TNS. URL: <http://bit.ly/2Bv2kJI> (дата звернення: 01.04.2017).

REFERENCES

1. How do you evaluate the work of the police in your city, district? (dynamics, 2006–2011). The results of the sociological survey of the Razumkov Center. URL: <http://bit.ly/2yRKuzv> (application date: 30.08.2017).
2. “Citizens of Ukraine About Security”: Personal, National and Its Components. Results of the Nationwide Sociological Research of the Razumkov Center, K., 2016, 132 p. URL: <http://bit.ly/2gHPAay> (application date: 30.08.2017).
3. *Kobzin, D., Chernousov, A., Koreneva, K.* and others, “Evaluation of the Activity of the Kharkiv Police by the Eyes of Citizens: a Report about the Results of Sociological Research”. Results of a Sociological Survey of the Kharkiv Institute for Social Research, Kh., 2016. 47 p. URL: <http://bit.ly/2yIiXAT> (application date: 30.08.2018).
4. The Attitude of Ukrainian Citizens to Public Institutions, Electoral Orientation. The results of the sociological research of the Razumkov Center. Press Release. November 22, 2016. URL: <http://bit.ly/2yln2ap> (application date: 24.10.2017).
5. The Attitude of Ukrainian Citizens to Public Institutions, Electoral Orientation. Results of sociological research. Press Release. May 18, 2017. URL: <http://bit.ly/2ykKsNd> (application date: 24.10.2017).
6. The Attitude of Ukrainian Citizens to Public Institutions, Electoral Orientation. The results of the sociological research of the Razumkov Center. Press Release. October 23, 2017. URL: <http://bit.ly/2zuCXVz> (application date: 24.10.2017).
7. *Paniotto, V., Kharchenko, N.*, 2012, “Trust to Social Institutions”. The results of the sociological research of the Kyiv International Institute of Sociology. URL: <http://bit.ly/2x0Uunl> (application date: 24.10.2017).
8. *Novikova, L.*, 2016, “Trust to Social Institutions and Groups”. Press Release of Kyiv International Institute of Sociology. January 15. URL: <http://bit.ly/2hhCnSH> (application date: 24.10.2017).
9. *Zlenko, S.*, 2017, “Trust to Social Institutions”. Press Release of Kyiv International Institute of Sociology. February 1. URL: <http://bit.ly/2sW3lUZ> (application date: 24.10.2017).
10. Ukrainian Society for More than 25 Years: the Dynamics of Some Social Indicators for the 25-th Anniversary of Kyiv International Institute of Sociology. Press Release of Kyiv International Institute of Sociology. December 20. URL: <http://bit.ly/2kXWmqR> (application date: 21.12.2017).
11. *Balakireva, O.M., Dmitruk, D.A.*, 2017, The Dynamics of Social and Political Sentiment. Ukrainian SOCIETY 4, 145–167.
12. Attitude of the Population to the Reform of the Police in Ukraine. March 2017. Results IREX, TNS. URL: <http://bit.ly/2Bv2kJI> (application date: 01.04.2017).

UDC 351.74:316.653(477)

A.A. Bova,

Candidate of Sociology, Senior Researcher,
Head of Research Department, State Research Institute
MIA of Ukraine, Kyiv,
ORCID ID 0000-0003-1588-0250

AN ATTITUDE OF THE POPULATION OF UKRAINE TO POLICE ACTIVITIES: THE FIRST RESULTS OF THE REFORM

Paper presents the main results of public opinion polls conducted in Ukraine by a number of sociological agencies – the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, Social Monitoring Center and the Ukrainian Institute of Social Research named after Alexander Yaremenko in cooperation with the Department of Monitoring Studies of Socio-Economic Transformations of the Institute of Economics and Forecasting by the National Academy of Sciences of Ukraine, the Razumkov Center, the Kyiv International Institute of Sociology, the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kharkiv Institute for Social Research 2005–2017, Kantar TNS regarding the attitude of the population to the police (militia), in particular, indicators of trust to the police, subjective evaluation of the activities of this law enforcement agency, satisfaction with its work, including when applying to police officers. The paper states that the data of various sociological surveys according to the indicators of the trust of the population of Ukraine to the police in general and to the police patrol unit do not coincide. Changes in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine started with the creation of a police patrol service and a wide coverage of this event in the media, which probably contributed to increasing the level of public confidence in this police unit at the beginning of the law enforcement reform.

On the basis of the data of public opinion polls conducted by the Razumkov Center in May 2016 in all regions of Ukraine with the exception of the Crimea and the occupied territories of Donets'k and Luhans'k regions (2019 respondents were interviewed), differences were found in the assessment of the work of city (district) police among different socio-demographic groups. The lower points of the police work tend to be provided by respondents living in the east of the country, persons belonging to the oldest age group, and mostly are young people, persons with higher education or with a higher material level.

Attention is drawn to the fact that the competence of the subject of evaluation and the specificity and complexity of the object of evaluation plays an important role in the process of assessing the activity of the police. In the sociological survey of the population of the country, only general representations of respondents regarding the activities of the police in ensuring public order, disclosure and prevention of crimes, etc. are recorded. In order to assess the activities of the police, it is suggested to conduct selective or continuous polls of persons directly using the services of the police in the areas of ensuring the protection of human rights and freedoms, the interests of society and the state, and combating crime.

Keywords: police, police activity estimation, trust to the police, sociological survey.

Отримано 22.02.2018